

[פרק 8]

ממחלוקת לשיח

”כולנו אחים, כולנו יהודים וגורל
אחד לכולנו”

[יצחק רבין, 1994]

ממחלוקת לשיח

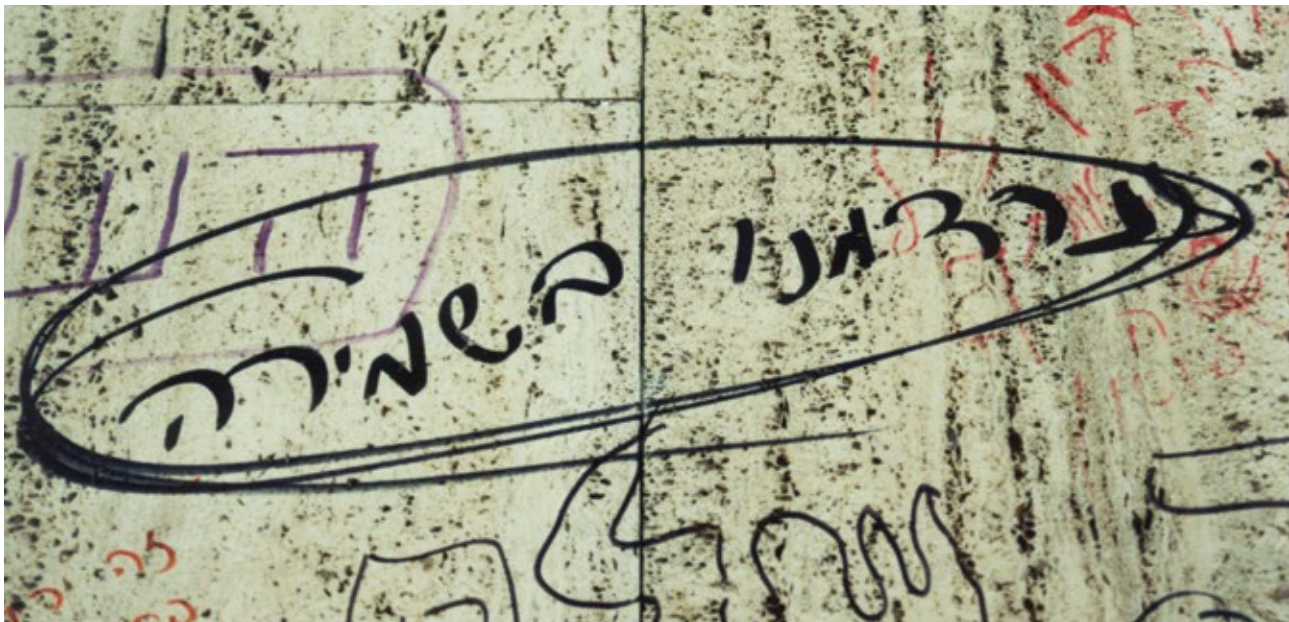
הזעזוע היה משותף לימין ולשמאל והפיק מראשי המדינה מכל הזרמים הפוליטיים תגובה אחידה: "לעולם לא עוד! אסור לאפשר את הישנותו של פשע מתועב כזה".

המסר שעלה מהציבור וממנהיגיו ביטא דאגה עמוקה מפני משמעותו של רצח ראש הממשלה וחרדה מפני השלכותיו האפשריות על יכולתה של הדמוקרטיה הישראלית להתקיים.

רצח יצחק רבין נתפס כפרשת דרכים, כתפנית בתולדות המדינה, שראוי שתוליך אותה מעתה והלאה בנתיב שונה מזה שבו התנהלה עד 4 בנובמבר 1995.²

"כאשר נזכרים באווירת הימים שלפני הרצח ואלו שאחריו, הכרח הוא להודות שתהום היתה פעורה בינינו. לא היתה לנו שפה משותפת, לא היה לנו חזון משותף (...) כל אחד מאיתנו חשב שהצדק עמו ולא שם לב לדרך שבה ראו העומדים לצדו את המחלוקת (...) לא נתנו את ליבנו על ההשלכות של מחלוקת מעין זו ועל השפעותיה של החברה בישראל!"¹

רצח ראש הממשלה, יצחק רבין ז"ל, פגע ברקמת החיים המשותפים במדינה וערער על הנחת יסוד שהייתה מקובלת על הכול, שלפיה המחלוקת הפוליטית הסוערת במדינת ישראל לא תפרוץ את גבולות המשחק הדמוקרטי.

מתוך קיר הגרפיטי הספונטני שיצרו אזרחים מול מקום הרצח

עמוק, שלא אפשר הכרעה על בסיס של רצון קולקטיבי משותף.

אם ברצוננו לרתום את הזיכרון הציבורי והחינוכי ככלי לעיצוב זהותנו החברתית ולבנייה של עתיד משותף טוב יותר, עלינו לגעת בכאב המחלוקת: לחזור אל האירועים עצמם ולשחזר את התפיסה הערכית והסובייקטיבית שבה החזיק כל צד ואת הפרשנות שקיבלו המושגים "אי-אלימות" ו"דמוקרטיה" בימין ובשמאל באותה עת, ובכך לנסות להבין איך קרה שנרצח ראש ממשלה בישראל.

אימוץ גישה כזו יכול לקדם התבוננות סטריאוטיפית פחות על האחר ובחינה מעמיקה יותר של התנהלות המחנה "שלי". שני צעדים אלה הם צעדים ראשונים לקראת דיאלוג והקשבה.

יותר משני עשורים חלפו מאז הרצח ונדמה כי השסעים בחברה הישראלית לא זו בלבד שלא התאחו, אלא אף העמיקו. הסובלנות והנכונות להכלת האחר במגמת ירידה.³ התהום פעורה גם היום, והשפה המשותפת עדיין חסרה.

אחת המשימות הגדולות המונחות לפתחנו כחברה וכמדינה, הייתה ועודנה בניית גשרים בין הציבורים השונים המרכיבים את החברה הישראלית, באמצעות הכרה במחלוקות הקיימות בינינו והפיכתן בסיס לשיח.

אם ברצוננו להפיק מרצח ראש הממשלה את לקח חובתה של החברה הישראלית לקבל הכרעות אך ורק על פי כללי הדמוקרטיה, עלינו להכיר בכך שרבין נרצח על רקע של פילוג

הוא הקריעה הגדולה שחוללה בעם ישראל, שנתת האחים, העוינות ההדדית (...) על השנאה שהולידה אותו שלובתה בעקבותיו, על הסכנות הגדולות שרצח זה חשף בפנינו ועל הצורך החיוני למנוע גלישת ויכוח פנימי לשפיכות דמים. [יש] זוויות שונות של אותו בנין, שאנו חייבים לבנות: בנין בו מתאפשרת מחלוקת עמוקה בביטחון גדול, שלא תגלוש לשימוש בכלים פסולים ואסורים כדי להכריע אותה: בנין בו המחלוקת אינה הופכת לשנאה ולקרע; בניין בו הדמוקרטיה אינה מהווה אילוץ בלבד, אלא הכרה עמוקה בדבר ההסכמות בדרכי הוויכוח ובזכויות האדם הקשורות בה.⁴

תהליך הבירור, על הכאב הטמון בו ועל הכאב שהוא עשוי לעורר, עשוי להיות תהליך של התבגרות והתפכחות של החברה הישראלית. ייתכן שעצם ההכרה בחלקי הזהות ובעובדה שאינם מתיישבים זה עם זה, תאפשר את השיח המשותף. במאמר שפורסם באתר "כיפה" במלאת 18 שנים לרצח יצחק רבין, דימה הרב יובל שרלו גישה זו ל"בנין בו מתאפשרת מחלוקת עמוקה בביטחון גדול":

"רצח ראש ממשלה בישראל אינו אירוע [ש]נכון להתעלם ממנו. הוא מכנס לתוכו עניינים חמורים מאוד, שראשיתם בשפיכות דמים (...) ואחריתם (...) ניסיון להשפיע על ההכרעות הציבוריות באלימות ובכפייה (...). הליבה הנוראה של הרצח

ממחלוקת לשיח אחרי רצח יצחק רבין: כיצד נזכור?

יש הסבורים כי בשל הקושי האוניברסלי להתמודד עם נרטיבים של אלימות פוליטית, קיימת נטייה לעקוף את ההקשר: במקום שיח על קונפליקט פוליטי מר וקשה שפילג (ועדיין מפלג) את החברה הישראלית ושאחד משיאיו הוא רצח פוליטי של ראש ממשלה, מורגשת העדפה להתגבש סביב מכנה משותף, קונסנזואלי, ולהתמקד בהבטחות לשיפור פני החברה. כתוצאה מכך, ביום הזיכרון לרצח יצחק רבין מגנים באופן כללי אלימות באשר היא ומתחמקים מכל הקשר פוליטי מחייב יותר.⁵

לעתים נדמה כי כאשר אנו קוראים ל"אחריות חברתית קולקטיבית" רחבה ומקיפה, אנו מאבדים ממשמעותה של אחריות, שכן אם "כולם" אחראים, איש לא אחראי...

דווקא הוויתור הלא-מובן מאליו על קונסנזוס, על הצורך ב"מכנה משותף" כתנאי מקדים הכרחי, הוא זה המאפשר הקשבה ל"אחר" תוך ויתור על השליטה בו, ופותח פתח לדו-קיום, לשיח על מרכיבי הזהות המשותפים והנבדלים.

זה המקום להצביע על מגמה חיובית שהתפתחה דווקא בעקבות הטראומה של רצח יצחק רבין: רבים, הן במחנה הימין הדתי והחילוני והן במחנה השמאל, החלו בתהליך של בדיקה עצמית וחתירה להעמקת הדיאלוג. הזלזול והבוז ההדדיים של רבים בימין ובשמאל ושל דתיים וחילונים ערב הרצח, נחלשו בקרב פרטים לא מעטים וקבוצות שונות, והתנגלו לחתירה לדיאלוג אמיתי ולהקמת חוגים שונים שחתרו לשיח כן ומכבד בין בעלי דעות שונות. פריחת בתי המדרש המשותפים לדתיים ולחילונים, המכונות המשותפות לדתיים ולחילונים, שחלק גדול מהלומדים בהן הם דתיים ימניים מזה וחילונים שמאלנים מזה, הן במידה רבה תוצאה של הרצח. גם הקמת מכינות חילוניות, "הישיבה החילונית" של בינה ופעילויות בנושאי זהות יהודית בצה"ל, הן במידה רבה תולדה של רצח ראש ממשלה בישראל.⁶

ניתן גם לטעון, בניסיון להפיק לקחים מרצח רבין, כי הרצח יהווה תמרור אדום עבור רבים בעתיד, שיימנעו מגילויי אלימות קשים (גם במהלך אירוע התנתקות או היפרדות עתידיים), ובכך יאפשרו התמודדות קלה יותר עם אלו שכן יבחרו בדרך של אלימות.

**"אחת המשימות הגדולות המונחות לפתחנו כחברה וכמדינה,
הייתה ועודנה בניית גשרים בין הציבורים השונים המרכיבים את
החברה הישראלית, באמצעות הכרה במחלוקות הקיימות בינינו
והפיכתן בסיס לשיח"**

מדברי יצחק רבין

"אנו נמצאים בימים אלה באחת השעות הגורליות והחשובות ביותר של העם היהודי. אנחנו נמצאים בעיצומו של תהליך עיצובו של העם היהודי ועיצובה של המדינה לדורות. זוהי שעה של התחבטויות קשות, גם ויכוחים סוערים, אבל חשוב שכולנו נדע, בישראל ובגולה, כי תהיינה אשר תהיינה ההחלטות, אהבת ישראל אמיתית שורה עליהן ולנגד עינינו תמיד המימרה העתיקה: 'כל ישראל ערבים בזה בזה'. אין אנו שוכחים לרגע, כי בין שתומכים במהלכים שלנו ובין שמתנגדים להם - כולנו אחים, כולנו יהודים וגורל אחד לכולנו"

[נאום בפני נציגי הפדרציות היהודיות בארצות הברית, 1994]

ראש הממשלה בנאום בכנסת

3

הרב יובל שרלו

"יש בנו שתי תנועות מנוגדות. ראשונה בהן היא המחלוקת העמוקה על הדרך שבה על מדינת ישראל לנהוג כדי להגיע ליעד הנכסף, של "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה", והשלום הכללי בו נחיה יאפשר לנו לממש את החזון הגדול של היהדות, הציונות, והאדם. שניה בהן היא הלב המשותף של הנוכחים כאן - לבה של אומה, ביחד עם מיעוטים החיים בתוכנו, הפועם בלב של בני ברית המבקשים לכונן כאן חברה מוסרית, ערכית, הגונה, חומלת וסולידרית. כשתעודת הזהות שלה נכתבה בפרשת השבוע מה שנאמר על אברהם אבינו וצאצאיו, מייסדי האומה הישראלית ויעודה: "ושמרו את דרך ד' לעשות צדקה ומשפט". אני מאמין כי יש בידינו לעשות זאת, וכדברי חוזה המדינה "אם תרצו - אין זו אגדה". לא אגדה רעי, כי אם משימת חיים של בניית חברתנו. המתכנסים כאן כורתים ברית להפוך את המקום הזה לישר יותר, נקי יותר, מכון יותר, ומממש את הטוב והיפה שבברית האנשים הפועלים לטוב. אנו, המתכנסים כאן מכריזים שאנו חלק מברית האחים הזו, ומקבלים על עצמנו לפעול למען מימושה של תעודת הזהות הזו, שהיא משמעותה האמיתית של מדינת ישראל"⁹

[2015]

1

יהודה עמיחי

"זכרו והזכירו לפרי שנשר
את העלים ואת הענף,
הזכירו לקוצים הקשים
שהיו רכים באביב,
ואל תשכחו שגם האגרוף
היה פעם יד פתוחה ואצבעות"

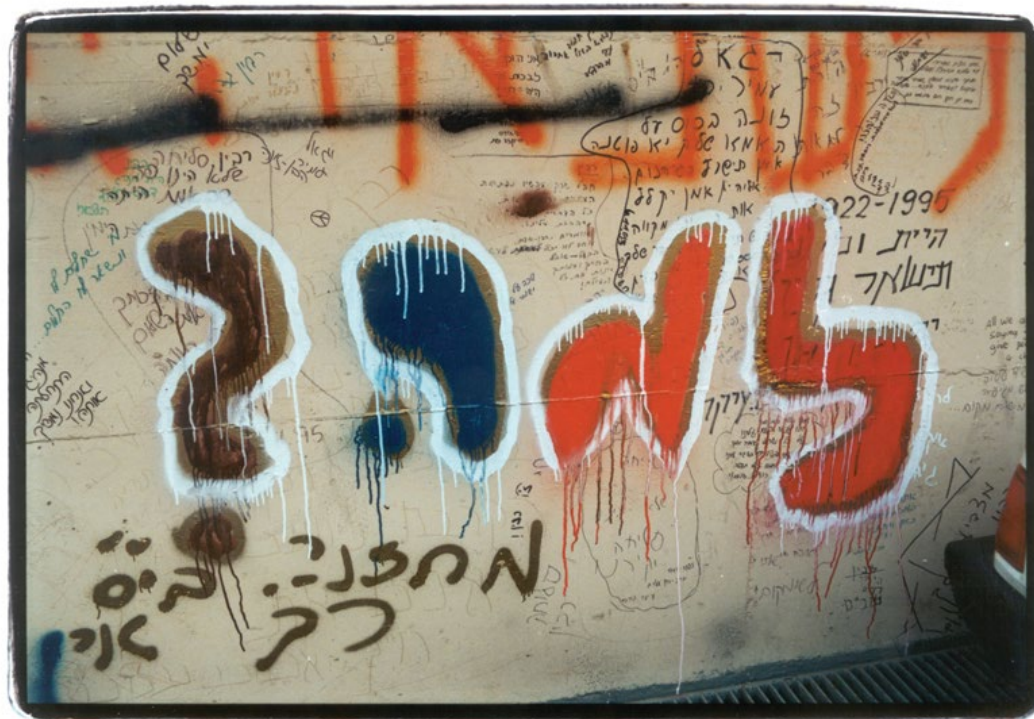
1989

2

שמעון פרס וראובן ריבלין

"מדינת ישראל הדמוקרטית מקדשת את הזכות המוסרית לחיים ואת הזכות השווה להיות שונה... עלינו להבין שאין לנו דרך אחרת מלבד החיים המשותפים... זה הזמן לבחור בדרך המשותפת. זה הזמן למצוא את המאחד ולא המפלג. זה הזמן להאמין ביכולתנו לחיות כאן על האדמה הזאת. אין לנו אפשרות אחרת, אין לנו אפשרות אחרת... זה בידיים שלנו"⁸

[2014]

כתובות על קיר הגרפיטי מול מקום הרצח

המקום שבו אנו צודקים

[יהודה עמיחי]

מן המקום שבו אנו צודקים
לא יצמחו לעולם
פרחים באביב.

המקום שבו אנו צודקים
הוא קשה ורמוס
כמו חצר.

אבל ספקות ואהבות עושים
את העולם לתחוח
כמו חפרפרת, כמו חריש.

ולחישה תשמע במקום
שבו היה הבית
אשר נחרב.

זה בידיים שלנו

כרזה לציון יום הזיכרון ה-16 לרצח ראש הממשלה